

Behiç Ak'ın Çocuk Kitaplarında Medya ve Sosyal Medya Eleştirisi

In Behiç Ak's Children Books on Media and Social Media Criticism

Emine KARADENİZ*

Mehmet ÖZDEMİR**

Öz. Medya ve sosyal medya, günümüzde en fazla kullanılan kavramlar olmakla birlikte, sıklıkla tartışmaların da konusu olmaktadır. Teknolojinin gelişimi ile kitle iletişim araçlarında da değişmelerin olması beklenen bir durumdur. Ancak, hayatımıza son zamanlarda kontrolsüz bir şekilde giren medya, sosyal medya, Z-nesli, Ekran Kuşağı, Dokunmatik Ekran Kuşağı gibi kavramlar ne yazık ki hızlı bir şekilde artmakta ve bizleri kuşatmaktadır. Kitle iletişim araçlarından internet, televizyon, telefon, tablet vb. medyaya eleştirel gözle bakılmaması çocuklar ve gençlerde olumsuz etkiler ortaya çıkarmıştır. Çocuk edebiyatının önemli yazarlarından olan Behiç Ak da bu konuya çocuk kitaplarında yer vermiş, çocuklarda sosyal medyaya karşı farkındalık oluşturmaya çalışmıştır. Bu çalışmanın amacı Behiç Ak'ın seçilen kitaplarındaki medya ve sosyal medya eleştirilerini çocuklara sunma biçimini ortaya koymaktır. Araştırmanın verilerini, belirlenen sınırlılıklarda Behiç Ak'ın hikâye kitapları oluşturmuştur.

Anahtar Kelimeler: Medya, Sosyal Medya, Çocuk, Çocuk Edebiyatı, Behiç Ak.

Abstract. Eventhough "media" and "social media" terms are most commonly used terms in nowadays, they are also the subject of many discussions. It's obvious that the improvement of the technology occurs changes in the mass media. However, the terms such as media, social media, Z-generation, screen generation, touch screen generation, which have recently entered our lives, unfortunately increasing rapidly and as a result surround our lives. Accordingly to these terms, they have also negative effects on lifestyles of today's children. The lack of criticising the media such as internet, television, phone, tablet and so on, revealed negative effects on children and adolescents. Social projects such as Children and Media Movement, have been initiated, researchers have increased the tendency towards this issue and many scientific data have been revealed. Behiç Ak, one of the prominent writers of children's literature, has included this subject in children's books and tried to raise awareness of children in social media. . The aim of this study is to reveal the way in which Behiç Ak's media and social media criticisms presentation to children in his selected books. Some limited parts of Behiç Ak's story books are used as base in this study.

Keywords: Media, Social Media, Children, Children's Literature, Behiç Ak.

Toplumsal Mesaj.

Bu çalışmanın amacı, Behiç Ak'ın çocuk kitaplarında medyaya ve özellikle sosyal medyaya hangi bakış açısıyla yaklaştığını ortaya koymak ve yazarın -belirlediğimiz kitaplarındaki- çocuk karakterler aracılığıyla ortaya koyduğu medyanın, özellikle sosyal medyanın çocuklar üzerindeki olumsuz etkilerini tespit edip yorumlamaktır.

Public Interest Statement.

The aim of this study is to present the perspectives of Behiç Ak on the media and especially the social media in children's literature and to determine and interpret the negative effects of the media, especially social media, on children-in the books we have identified- through children's characters.

* Orcid ID: <http://orcid.org/0000-0003-2014-0433>, Sakarya Üniversitesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Anabilim Dalı, Türkçe Eğitimi Bilim Dalı, Yüksek Lisans Öğrencisi, emine.karadeniz@windowslive.com

** Orcid ID: <https://orcid.org/0000-0002-5838-0304>, Sakarya Üniversitesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Anabilim Dalı, Türkçe Eğitimi Bilim Dalı, mehmetoz@sakarya.edu.tr

1. GİRİŞ

Medya ve sosyal medya kavramları, son dönemde insanların ve özellikle çocukların hayatına hızla girmiş ve çok önemli bir yer edinmiştir. Medyanın insanların hayatında birtakım kolaylıklar sağladığı inkâr edilemez bir gerçektir. Ancak olumsuz etkileri de vardır. Medyanın olumsuz etkilerine çocuklar, yetişkinlerden daha fazla açıktır. McLuhancı bir bakış açısıyla günümüz kuşakları teknolojiyle ilişkisi bağlamında farklı şekillerde adlandırılmaktadır. 1961-1979 doğumlular için X, 1980-1999 doğumlular için Y ve sonrası doğumlular için Z kuşağı tanımlanmaktadır. (Bildiriler Kitabı/1 1. Türkiye Çocuk ve Medya Kongresi, 2013: 22). İlgili araştırmalara bakıldığında çocukların televizyon, bilgisayar, cep telefonu, tablet bilgisayar, video oyunları, İnternet ve sosyal medya gibi ekran temelli medya araç ve içeriklerine daha fazla ilgi gösterdikleri görülmektedir. İtalyan medya okuryazarlığı eğitimcisi Prof. Dr. Pier Cesare Rivoltella'nın (2006) kitabının ismi olan "ekran kuşağı" ve Hanna Rosin'in (2013) dile getirdiği "dokunmatik-ekran kuşağı" nitelendirmeleri gelecek nesilleri ifade eden tanımlardır. Bu bağlamda medya yakınmasında olduğu gibi çocuk ve medya ilişkisinin ekran odaklı olarak da ele alınması gerekmektedir." (1. Türkiye Çocuk ve Medya Stratejisi ve Uygulama Planı 2014-2018: 22). Günümüz çocukları için yapılan bu adlandırmalar dahi çocukların hayatında medya ve sosyal medyanın etkilerini ortaya koyması bakımından önemlidir. Çocukların medya ve sosyal medyaya karşı bilinçlendirilmesi gerekliliği, yalnız eğitimcilerin değil tüm toplumun ödevidir.

1.1 Medya ve Sosyal Medya Nedir?

Medya: "Yığınlarla iletişimi sağlayan radyo, televizyon, gazete ve dergiler gibi basın yayın organlarının tümünü kapsayan ortak ad." (Püsküllüoğlu, 1995: 911) olarak tanımlanmaktadır. Türkçe Sözlük'e göre ise, büyük iletişim ve yayın organlarının bütününe verilen ad. İletişim ortamı, iletişim araçları, kitle iletişim araçlarının tümü 'dür. (TDK, 1998: 1524). Nişanyan'ın sözlüğündeyse, medya araçları özellikle basın ve yayın araçları olarak tanımlanır. Medya, kişinin, kişilerin, kurumların, oluşumların hedef kitleleri ile arasındaki iletişimi sağlamaya yarayan farklı araçlardır. Edebiyat, gazete, dergi, sinema, radyo, televizyon, internet, akıllı telefon medya türlerinden bazılarıdır. Teknolojinin devamlı gelişimi nedeniyle, medya ile ilişkimizin sürekliliği de sağlanmaktadır. (Kanoğlu, 2018: 6) Bu tanımlamalardan hareketle medya kavramının işlev ve kapsamını üç başlık altında toplamak mümkündür:

1. Medya bir araçtır.
2. Medya; yazılı, görsel ve işitsel unsurlardan oluşmaktadır.
3. Medya araçlarının temel işlevi iletişimdir. (Kaplan, 2017: 15, 16-17)

Medya, kullanım alanı ve anlamı itibarıyla oldukça geniş bir daireden oluşmaktadır. Medya kendi içerisinde önce "yazılı" ve "görsel" medya olmak üzere ikiye ayrılır. Medya toplumu bilgilendirme ve eğlendirmenin yanında toplumu eğitmek, toplumun çıkarlarını korumak, toplumu ve toplumları etkileme ve kontrol etme gibi fonksiyonları yerine getirmek suretiyle amme hizmeti yapan modern ve demokratik toplumlar için vazgeçilmez bir unsurdur. (Inceoğlu ve Akıner, 2008: 147-148)

Kanaatimizce medya, günümüzde insanoğluna sağlanan en büyük kolaylıklardan biridir. 'Bilgi Çağı' diye adlandırılan 21.yüzyılda teknolojinin gelişimi ile gelişen medya, hemen hemen herkesin işini kolaylaştırmaktadır. Bu yüzyıl insanın da aranan niteliğinde değişmesine neden olmuştur. Artık her şeyi bilen insan olmak yerine, doğru bilgiye nasıl ulaşacağını bilen insanlar değer kazanmaya başlamıştır. Öyle ki, internet ortamında çeşitli arama motorları ile istenilen tüm bilgilere ulaşılmaktadır. Ancak, bilginin doğruluğunu eleştirmek ve sorgulayabilmek, üst düzey düşünme becerileri gerektirir. Bu nedenle, medyadan doğru yararlanabilen bireylerin yetiştirilmesi önem kazanmıştır. Medya Okuryazarlığı dersi, 2007-2008 yılında seçmeli ders olarak okutulmaya başlanmış, bu alana araştırmacıların yönelmesine sebep olmuştur. Böylelikle, birçok yayın ortaya konulmuştur. Günümüz insanının en önemli özelliği, medyadan gelen bilgilerin doğruluğunu sorgulayabilme becerisi olmalıdır.

Nişanyan Sözlük'te sosyal medya "İnteraktif haberleşme ortamı." olarak tanımlanmaktadır. Sosyal medya kavramı ise, hayatımıza bir reklamcılık terimi olarak girmiştir. Nişanyan Sözlük'te sosyal medya deyiminin, 2009'da yaygın kullanıma girdiği belirtilmiştir. Sosyal medya, iletişim teknolojilerinde meydana gelen gelişmelere bağlı olarak hayatımıza giren yeni iletişim ortamlarına verilen addır. Sanal gerçeklik olarak da bilinen sosyal medya, birincil ilişkilerin yerini almış ve kişileri ikincil ilişkiler esasına dayanan bir iletişim ortamına doğru yönlendirmiştir. (Kaplan, 2017: 18). Bu bağlamda sosyal medya, artık vazgeçilmez bir iletişim ortamı olarak algılanmaktadır. Günümüzde sosyal medya, en popüler konuların başında gelmektedir.

Literatür çalışmalarında sosyal medya genellikle web 2.0 teknolojisi ile birlikte anılmaktadır. Bunun sebebi ise, web 2.0 teknolojisinin web.1.0 teknolojisi baz alınarak geliştirilen ve kullanıcıların aktif bir biçimde internet ortamında yer almalarını sağlayan yapısıdır. (Alexander, 2006 akt. Elbaşı, 2015: 26). Ellison, Steinfield ve Lampe (2007)'nin tanımına göre, sosyal medya bireylerin halka açık veya yarı açık, belirli kurullarla çevrelenmiş bir sisteme oturtulacak şekilde diğer kişiler ile bağlantı kurdukları, kendi bağlantı listelerini oluşturabildikleri ve bağlantıları tarafından yapılan paylaşımları izleyebildikleri internet tabanlı servisler bütünüdür. (Ellison ve diğerleri, 2007 akt. Elbaşı, 2015: 26). Günümüzde bu denli önemli ve en çok tartışılan sosyal medya konusuna çocuk edebiyatı yazarlarından Behiç Ak'ın da duyarsız kalmaması önem teşkil etmektedir.

1.2 Medya ve Sosyal Medyanın Hayatımızdaki Yeri

Günümüzde medya ve sosyal medyadan olumsuz olarak en çok etkilenen değer kanaatimizce "mahremiyet"tir. İnsanların günlük yaşamlarındaki her anı sosyal medyada paylaşmaları, mahremiyetin sıradanlaşmasına ve bir değer erozyonuna yol açmaktadır.

Medya sözcüğü genellikle kitle iletişim araçlarını hatıra getirir. Kitle iletişim araçlarının işlevleri, diğer bir ifadeyle topluma yönelik etkileri başlıca üç ana başlık altında incelenebilir. 1. Kamuoyuna bilgi/haber iletmektir. 2. Toplumdaki birtakım çatışmalarda taraf olmaktır. 3. Toplumdaki çatışmalar karşısında uzlaştırıcı, yatıştırıcı bir tavır sergilemektir. İnsanların medya ile koparılamaz bir bağı oluşmuştur. "İnsanların büyük bir çoğunluğu, dünyada olan pek çok olayı eğer medya organları haber olarak vermezlerse öğrenemezler, bilemezler. O halde bizim bildiğimiz olayların büyük çoğunluğu yalnızca haberlerini medyadan aldığımız, yani medyanın bize haber olarak bildirdiği konulardır." (Aytaç ve Bilir, 1999 akt. İnceoğlu ve Akıner, 2008: 147). "Günümüzün en yaygın kitle iletişim aracı olan televizyon insanlara bir yandan hem görsel hem işitsel uyarıyı bir arada sunarken, bir yandan da gerçek dünyalardan sanal dünyalara kadar birçok durumu göstermektedir. Bunların sonucu olarak da dünyaya açılan bir çeşit pencere görevini üstlenerek birçok evde başköşede yer alan alet olmuştur." Milenyumda Çocuk ve İletişim adlı konferansta sunulan "Elektronik Bakıcı" makalesinde geçen bu cümleler televizyonun hayatımızdaki yerini göstermesi bakımından dikkat çekicidir. Sosyal medya kanalları içinde en aktif olarak kullanılanı Facebook'tur. Bu konuda Türkiye'de ve dünyada birçok araştırma yapılmaktadır. Araştırmalara göre; Türkiye'de neredeyse her 10 internet kullanıcılarından 9'u Facebook'u aktif kullanmaktadır. (Kahraman, 2013: 23-24). Verilen örneklerden hareketle, her 10 kişiden 9'unun sosyal medya araçlarını aktif kullandığı bilgisinden hareketle, sosyal medyanın insanların hayatlarındaki yeri görebilmekteyiz. İş görüşmelerine gelen kişileri sosyal medyadaki paylaşımlarından hareketle araştırdığımızı düşününce, sosyal medyanın etkileri gözler önüne serilmektedir. Araştırmanın konusunu çocuk kitapları oluşturduğu için özellikle çocukların hayatındaki yerinin daha kapsamlı ele alınması gerektiği düşüncesindeyiz.

1.3 Medya ve Sosyal Medyanın Çocukların ve Gençlerin Hayatındaki Yeri

Günümüzde "çocuk ve medya" konusu giderek güncel ve küresel bir sorun haline gelmiş bulunmaktadır. Medyanın, çocuğun dünya görüşünü genişletme, kalıp yargıları yıkmaya, farklı fikirlere erişimlerini sağlama gibi olumlu etkileri sayılabilir. Ancak bazı araştırmalar, sosyal etkileşimi sınırlayan elektronik medya ile aşırı ilgilenmenin, beynin sosyal ve yaratıcılık sistemine zarar verebileceğini ortaya koymaktadır. (Bildiriler Kitabı/1 1. Türkiye Çocuk ve Medya Kongresi, 2013). Yapılan araştırmalar (RTÜK 2006; ASAGEM, 2008-2009-2010; DPT, 2010; UNICEF, 2011;

Nalçaoğlu, 2012; TÜİK, 2013, RTÜK, 2013) çocuklara yönelik medya araç ve içeriklerinin, ayrıca bunların kullanım oranlarının artmakta olduğunu göstermektedir. Türkiye'de çocuk medyası konusundaki mevcut durum ana hatlarıyla şöyledir:

Televizyon: Yapılan araştırmalar (TÜİK, 2013, RTÜK, 2013) çocukların en çok takip ettikleri ve evlerinde en çok bulunan medya aracının televizyon olduğunu ortaya koymaktadır. 06-10 yaş grubu çocuklarda en çok izlenen program türü %93,8 ile çizgi film iken 11-15 yaş grubu çocuklar tarafından en çok izlenen program türü ise %76,8 ile film ve dizilerdir.

İnternet: Çocuklara yönelik web içeriklerinde ve bunların kullanımında da artış görülmektedir. TÜİK'in (2013) araştırmasına göre Türkiye'deki çocuklar ortalama 9 yaşında İnterneti kullanmaya başlamaktadır... Çocukların bilgisayar ve cep telefonu gibi medya araçlarını kullanma gereksinimleri arasında İnternet önemli bir orana sahiptir.

Sosyal Medya: TÜİK 2013 araştırması çocukların İnterneti ödev, oyun ve bilgiden sonra dördüncü sırada sosyal medya ağlarına katılmak için kullandıklarını ortaya koymuştur.

Bilgisayar: Türkiye'de 6-15 yaş arası çocuklar ortalama 8 yaşında bilgisayar ile tanışmakta, yaklaşık ¼' ünün kendi bilgisayarı bulunmakta ve yine %60' ı bilgisayar kullanmaktadır.

Cep telefonu: Türkiye'de 6-15 yaş arasındaki çocuklar ortalama 10 yaşında cep telefonu kullanmaya başlamakta ve her dört çocuktan biri cep telefonu kullanmaktadır.

Video-Bilgisayar Oyunları: Araştırmalarda çocukların gerek İnternet gerekse cep telefonu kullanma sebepleri arasında ikinci sırada "oyun oynamak" yer almaktadır. Günümüzde çocuk oyunları denildiğinde daha çok bilgisayar ve video oyunlarının akla gelmesi; sek sek, yakan top, saklambaç, birdirbir vb. oyunların artık "geleneksel çocuk oyunları" olarak adlandırılması değişimin algımıza yansımaları olarak değerlendirilebilir.

Basılı Medya (Gazete, dergi, kitap vb.): TÜİK 2013 araştırmasına göre; 06-15 yaş grubundaki çocukların %16,6' sını basılı ortamda gazete, %15,8 'i dergi okuyor. Çocuk gazetelerinde olmasa bile kitap ve dergilerinde ciddi bir gelişme olduğu ileri sürülebilir.

Radyo ve Müzik: RTÜK (2013) tarafından yapılan araştırmada radyonun çocuklar tarafından son sırada tercih edilen bir medya aracı olduğu görülmektedir.

Çizgi Filmler: Yapılan araştırmalar çizgi filmlerin çocukların en fazla takip ettikleri ve onlar üzerinde en fazla etkiye sahip medya yapımı olduğunu göstermektedir.

Diğer Çocuk Medyaları: Çocuk sineması, animasyon filmler, karikatürler, fotoğraflar, afişler, broşürler, reklam panoları, sabit telefonlar, kameralar vb. medya araç, ürün ve içerikleri de mevcut durum açısından dikkate alınmalıdır. (1. Türkiye Çocuk ve Medya Stratejisi ve Uygulama Planı 2014-2018: 22, 23-24). Çocukların hayatında medyanın yerini ilgili araştırmalardan yola çıkarak anlamlandırabiliriz. Lakin medya ve sosyal medyanın çocukların üzerinde olumsuz etkilerin de olduğunu söylemek mümkündür. UNICEF (2011)'e göre; medyanın çocuklara karşı sorumluluklarını ne ölçüde yerine getirdiğine ilişkin kapsamlı bir değerlendirme ne Türkiye de ne de başka ülkelerde yapılmıştır. Araştırmacılara göre, televizyon gibi teknoloji tabanlı medya mecralarının çoğu çocukların fiziksel gelişimleri ve davranışları, düşünme, konuşma becerileri, okuma alışkanlıkları gibi bilişsel gelişimlerini, kişilik gelişimlerini, kimlik duygusu ile hayal güçlerini ve sosyalleşme süreçleri gibi sosyal ve duygusal gelişimleri üzerinde etkilidir. (Bickham, Vandewater ve ark., 2003; Brunson, 2000; Jordon, 2004 akt. Şirin, 2011: 54) Bu başlıklara kısaca değinmek gerekirse durum aşağıdaki gibidir.

1.4 Medyanın Çocukların Fiziksel Gelişimi Üzerine Etkisi

Karayağz-Muslu ve Bolışık (2009), internet kullanımının çocukları ve gençleri hem fiziksel hem psikososyal hem de bilişsel yönden olumsuz etkileyebildiğini belirtmektedir. Fiziksel açıdan bilgisayar başında oturma ve obezite arasındaki riske işaret eden, ancak bu ilişkiyi inceleyen herhangi bir araştırma olmadığını belirten Karayağz-Muslu ve Bolışık, öte yandan bilgisayar başında hareketsiz kalma konusunu şöyle değerlendirmiştir: "Uzun süre bilgisayar önünde kalma

ile yeme alışkanlıkları, fiziksel aktivite azlığı ve obezitede artış arasında doğrusal bir ilişki vardır. Obezite enerji alımını arttıran ya da enerji tüketimini azaltan faktörlerin oluşturduğu enerji dengesizliğinden kaynaklanır. Bilgisayarda fazla zaman geçirme, çocukların oyun oynama, spor yapma gibi etkinliklere daha az zaman ayırmalarına neden olarak enerji tüketiminde azalmaya yol açmaktadır.” (Karayağız-Muslu ve Bolışık, 2009: 446 Akt İnan, 2013: 15). Çağımızın sorunlarından biri olan obeziteye sebep olan birçok faktör vardır. Ancak, televizyon veya bilgisayar başında uzun süre hareketsiz oturma da obeziteyi tetikleyen faktör arasında sayılabilir. Shields ve Behrman (2000) bilgisayar başında uzun süre oturmanın farklı problemlere de sebep olabileceğini belirtmektedir. Shields ve Behrman, bilgisayar başında uzun süre oturmanın,

- Göz bozukluklarına,
- Vücutta duruş ve iskelet yapısında bozukluklara sebep olduğuna,
- Bilgisayarın yaydığı radyasyonun da insan sağlığına olumsuz etki ettiğine,
- Uzun zaman bilgisayar kullanımı sonucunda karpal tünel sendromu gibi sorunlar yaşandığına dikkat çekmektedir. (Shields ve Behrman, 2000 akt. İnan, 2013: 15). Çocuk ve gençlerin bilgisayar başında geçirdiği zamanlar, onların gelişim dönemlerine denk gelir. Gelişim dönemlerinde vücutlarındaki bozukluklar, obezite ve sayılan diğer gelişimlerini de etkilemekte, düzeltilmesi çok zor olan bu durumlar onların özgüven sorunu yaşamalarına da sebebiyet vermektedir.

1.5 Medyanın Psiko-Sosyal Gelişim Üzerine Etkisi

Kitle iletişim araçları uzun yıllardır insanlar üzerindeki etkileri açısından araştırılmaktadır. Özellikle genç bireyler ve çocuklar üzerindeki etkisi birçok araştırma sonucu ortaya konulmuştur. Gençler üzerinde yapılan çalışmaların konularından bir tanesi medyanın bireyin beden imgesi üzerindeki etkisidir. Snapp ve arkadaşları (2012) kitle iletişim araçlarının empoze ettiği fikirlerin olumsuz beden imgesinin ortaya çıkmasına sebep olduğunu belirtmiştir. Örneğin, “zayıf isen güzelsin, zayıf değilsen güzel değilsin” fikri, bireylerin kendilerini sadece zayıf olduklarında iyi hissetmelerine sebep olmakta, zayıf olmadıklarında ise kendi bedenlerinden rahatsızlık duymalarına sebep olmaktadır. Kitle iletişim araçları psikolojik baskı ve psikolojik zorbalığın mekânı da olabilmektedir. Amerika’da sosyal web sitelerine giren gençler üzerinde yürütülen bir araştırmada gençlerin % 32’sinin dedikodu ve alayın, % 10’unun ise kötü niyetli söylentilerin kurbanı oldukları bulunmuştur. (Walker, 2010 akt İnan, 2013: 19).

1.6 Medyanın Ahlaki Değerler Üzerine Etkisi

Elma ve arkadaşlarının (2010) Türkiye’de 2006-2007 öğretim yılında yürüttükleri bir araştırmanın sonuçları şöyledir: “Çalışma sonuçlarına bakıldığında katılımcıların Türkiye’de ulusal düzeyde yapılan yayımların içeriğine ve niteliğine ilişkin ciddi eleştiriler dile getirdikleri görülmüştür. Bu eleştirilerin genel hatlarıyla medyanın reyting ve tiraj uğruna toplumsal değerleri yozlaştırma, kişilerin özel yaşamlarına müdahale etme ve hiçe sayma, yayınlarda abartıya yer verme konularına odaklandığı saptanmıştır. Öğrenciler, medyanın işleyişi ve etik ilkeler açısından sorunlar yaşandığını, medyanın bu ilkelere kısmen ya da nadiren uygun davrandığını dile getirmişlerdir.” (Elma ve arkadaşları, 2010 akt. İnan, 2013: 21). Görüldüğü gibi kitle iletişim araçları yanlış kullanıldığında, toplumsal değerlere zarar vermekte, kişilerin özel hayatlarına ve mahremiyetlerine müdahale etmekte, taraflı yayın yapma, bilgiyi abartılı sunma, yalan haber yayınlama gibi etik kurallara uygun olmayan bir tavır sergileyebilmekte ve daha kötüsü zamanla bireylerin bunu “normalmiş” gibi algılaması sonucu ahlâki açıdan yozlaşmış bir neslin ortaya çıkmasına neden olabilmektedir. (İnan, 2013: 21). Son olarak, Kuruoğlu (2013) sadece televizyonun genel etkilerine odaklanmış ve bu etkileri 10 başlık altında toplamıştır. Bunlar: Tüketim toplumu bireyi olmaları üzerine etkileri, cinsel kimliğin oluşması ve karşı cinsle olan ilişkiler üzerine etkisi, anne ile ilişkisi üzerine etkisi, baba ile ilişkisi üzerine etkisi, şiddet eğilimlerine etkisi, okumaya, düşünmeye ve başarıya etkisi, kültürel yabancılaşmaya etkisi, dildeki yozlaşmaya etkisi, kendi kimliklerinin

bağımsız ve özgün bir biçimde oluşmasına etkisi, çocukluğun yitirilişi ve masumiyetin yok oluşuna etkisidir. (Kuruoğlu, 2013 akt. İnan, 2013: 22-23)

1.7 Medyanın Bilişsel Gelişim Üzerine Etkisi

Kitle iletişim araçları çocukların bilişsel gelişimini de etkilemektedir. De Gaetano (1998), televizyonun çocukların dikkat gelişimini olumsuz etkilediğini belirtmektedir. Çocuklar ne kadar erken yaşta pasif televizyon seyretme alışkanlığı kazanırsa, o kadar zor dikkati toplamayı öğrenmektedirler. Çocuğun dikkatini kendisinin kontrol altında tutmasını öğrenmesi gereken bu yaşlarda, televizyon, çocuğun dikkatini bir dış araç olarak kontrol etmekte, saniyede gönderdiği onlarca hareketli kare ile çocuğun dikkatini çekmektedir. Televizyon, çocuklarda, bireysel çalışmaları başarabilmesi için gerekli olan dikkatini toplama konusunda içsel yeteneğin gelişmesini engellemektedir. De Gaetano, Amerika'daki evlerin %90'ından fazlasında her gün günde 7 saat 44 dakika açık olan televizyon yüzünden, çocukların üst-bilişsel yetilerle içsel-konuşma gibi önemli yetilerinin de ekranın sürekli kesintiye uğratması sonucu gelişemediğini vurgulamaktadır. (De Gaetano, 1998 akt. İnan, 2013: 23). Medyanın okuma kültürüne olan olumsuz etkisinin de konuşulduğu bu günlerde Şirin (2007), kitabın önemini azalmadığını, aksine arttığını ifade etmektedir. Bunun için de öncelikle kitabın karşısına medya, medyanın karşısına kitabı koymak yerine, iki öğrenme yolunu koşut biçimde sürdürmeyi öğrenmemiz gerekecek, demektedir. (Şirin, 2007: 84) Sonuç olarak, çocukların gelişimine katkı sağlayan özellikleri olduğu gibi birçok olumsuz etkisi olan medya ve sosyal medyanın bilinçli kullanılması önem kazanmıştır. Bu nedenle, eğitimcilerin, öğretmenlerin, ailelerin, toplumun vazifesi, çocuğu korumaktır. Çocuk edebiyatının usta ismi Behiç Ak da bu konuya duyarsız kalmamış, sosyal medyanın zararlarını konu edinen çocuk kitapları kaleme almıştır. Araştırmanın da sınırlılıkları göz önünde bulundurularak, seçilen eserlerinde sosyal medya ve eleştirilerine yer verilecektir.

1.8 Amaç

Bu çalışmanın amacı; çocuklar üzerinde, medya ve sosyal medyaya yönelik bir farkındalık oluşturmaya çalışan Behiç Ak'ın çocuk kitaplarındaki iletileri ortaya koymak ve yorumlamaktır.

1.9 Problem

Behiç Ak'ın çocuk kitaplarında geçen, çocuğun sosyal, fiziksel ve psikolojik gelişimini olumsuz yönde etkilemesi bağlamında, medyaya, özellikle de sosyal medyaya bakış açısı nasıldır?

2. YÖNTEM

2.1 Evren-Örneklem

Çalışmanın evrenini, Türk çocuk edebiyatı eserleri oluşturmaktadır. Çalışmanın örneklemini ise; Behiç Ak'ın kurgusunda medyaya ve sosyal medyaya yer verdiği çocuk kitapları oluşturmaktadır. Bu çerçevede; Behiç Ak'ın "Gülümseten Öyküler" dizisindeki yedi çocuk kitabı tespit edilmiş ve tarafımızdan incelenmiştir. Seçilen çocuk kitapları şunlardır: "Alaaddin'in Geveze Su Boruları (Günüşiği Kitaplığı, 22. Baskı, İstanbul, 2016), Kedilerin Kaybolma Mevsimi (Günüşiği Kitaplığı, 27. Baskı, İstanbul, 2016), Havva ile Kaplumbağa (Günüşiği Kitaplığı, 17. Baskı, İstanbul, 2016), Galata'nın Tembel Martısı (Günüşiği Kitaplığı, 30. Baskı, İstanbul, 2017), Akvaryumdaki Tiyatro (Günüşiği Kitaplığı, 23. Baskı, İstanbul, 2016), Buzdolabındaki Köpek (Günüşiği Kitaplığı, 23. Baskı, İstanbul, 2016), Geçmişe Tırmanan Merdiven (Günüşiği Kitaplığı, 14. Baskı, İstanbul, 2016)" dir.

1.1. Verilerin Toplanması

"Behiç Ak'ın çocuk kitaplarında medya ve sosyal medya eleştirisi" adlı araştırma, bir doküman incelemesi çalışmasıdır. Nitel bir araştırmadır. Doküman incelemesinde, veri analizini iki grupta incelemek mümkündür. Bunlar; betimsel analiz ve içerik analizidir. Bu çalışmada betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. " Bu yaklaşıma göre, elde edilen veriler, daha önceden belirlenen temalara göre özetlenir ve yorumlanır. (Yıldırım ve Şimşek, 2016: 239-240). Araştırmanın kuramsal bölümünde genel tarama; bulgular ve yorumlar bölümünde ise, içerik çözümü kullanılmıştır.

Bu açıdan, çalışmada Behiç Ak'ın seçilen çocuk kitaplarında medya ve sosyal medya eleştirisi incelenmiş ve bulgular yorumlanmıştır.

1.2. Verilerin Analizi

Tüm veriler toplandıktan sonra verilerin analizinde betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. "Bu yaklaşıma göre, elde edilen veriler, daha önceden belirlenen temalara göre özetlenir ve yorumlanır... Betimsel analizde, görüşülen ya da gözlenen bireylerin görüşlerini çarpıcı bir biçimde yansıtmak amacıyla doğrudan alıntılara sık sık yer verilir. Bu tür analizde amaç, elde edilen bulguları düzenlenmiş ve yorumlanmış bir biçimde okuyucuya sunmaktır. Bu amaçla elde edilen veriler, önce sistematik ve açık bir biçimde betimlenir. Daha sonra yapılan bu betimlemeler açıklanır ve yorumlanır, neden-sonuç ilişkileri irdelenir ve birtakım sonuçlara ulaşılır. (Yıldırım ve Şimşek, 2016: 239-240).

3. BULGULAR

Behiç Ak'ın çocuk kitapları ileti ve değerler açısından farklı motifler taşımaktadır. Toplumsal birçok konuda Ak'ın kitaplarında öğreticilikten uzak olduğunu, ancak çocukların farkındalık kazanmalarını amaçladığını görmekteyiz. Kitaplarında önem verdiği iletilerden biri medya ve sosyal medyadır. Bu iletiyi incelenen kitaplarında hep çocuk kahramanları üzerinden çocuk okuyucuya aktarır. Çocuk kahramanların üzerinden iletileri ele alması, çocukların özdeşim kurabilecekleri kahramanların, çocuk kahramanlar olduğu düşünüldüğünde tercihi anlamlıdır. Z-nesli olarak bilinen çocukların teknolojinin tam kucağında yer almalarından dolayı, onların eleştirel düşünmelerini sağlamayı amaçlayan Ak'ın kitaplarında geçen medya ve sosyal medya eleştirisi aşağıda sıralanan başlıklar altında incelenmiştir.

3.1 Bilgisayar

Behiç Ak, çocuk kitaplarında bilgisayar terimine sıkça yer vermiştir. Özellikle çocukların sıklıkla kullandığı bu aleti, kitaplarının resimlerinde de yer verir. Kedilerin Kaybolma Mevsimi ve Havva ile Kaplumbağa adlı çocuk kitaplarının kapak tasarımlarında, bilgisayar yer almaktadır. "Gülümseten Öyküler" dizisinin üçüncü kitabı "Kedilerin Kaybolma Mevsimi"nde kişileştirme sanatına başvurularak, kedi karakterin bilgisayar kullanırken ki çizimi, dikkat çekicidir. Havva ile Kaplumbağa'da da bu durum yer alır. "Taşınacaklarını, annesi aile fotoğraflarını bilgisayarın tarayıcısından geçirirken öğrenmişti." (Ak, 2016e: 25) cümlesinde çocuk okuyucu için bu cümle oldukça basittir. Bilgisayar ve tarayıcı sözcükleri onlar için yabancı değildir, günlük hayatlarının bir parçasıdır. "Sürekli elinde bilgisayarıyla dolaşüyor ve her fırsatta, deniz kaplumbağalarının göç yollarıyla ilgili yaptığı çalışmayı anlatıyordu. Üç yıl önce, Akdeniz'de dolaşan yeşil bir kaplumbağanın sırtına verici yerleştirmişti. Vericinin sinyalleri uydu yoluyla tespit ediliyor, internet yoluyla Umut Ağabey'e ulaşıyordu. Böylelikle Umut, bilgisayarındaki haritada, kaplumbağanın o an nerede olduğunu izleyebiliyordu."; "Umut Ağabey evlerine her geldiğinde Elif ona, "Umut nerde?" diye soruyor; o da hiç bıkıp usanmadan bilgisayarını açıp, haritada kaplumbağanın yerini gösteriyordu." (Ak, 2016e: 46), cümlelerinde de yazar, birçok medya aracının adını kitabın konusuna dâhil etmiştir. "Bilgisayar", "tarayıcı", "verici" gibi sözcüklerin sıklıkla geçtiği bu cümlelerin hedef kitlesindeki çocuklar ilkokul öğrencileridir. Ancak, teknolojinin kucağında büyüyen çocuklar için yabancı değildir ve bu durumun farkında olan Ak, bu sözcükleri sık sık kullanmıştır. Çocuğa göre düşünen ve yazan Ak'ın bu yönelimi, çocukların teknoloji ile olan bağınyı iyi bildiğini ortaya koymaktadır. "Geçmişe Tırmanan Merdiven" adlı kitabında Sultan adlı karakterinin babasını anlatırken kurduğu cümlelerde de medya araçlarından bahsedilir. "Kısacası babam mucittir. Herkesi yüzünden tanıyan bilgisayarlı bir gözlüğü vardır. Tüm tanıdıklarının yüzü bilgisayarında kayıtlıdır. Daha önce tanışıp da unuttuğu biri olursa, gözlük onu tanır ve özgeçmişini anında ortaya döküverir. Ama teknik olarak bilgileri gözlüğün camından okumayı gerçekleştirememiştir. O yüzden, gözlüğe bağlı bir dizüstü bilgisayarı hep yanında taşımak zorundadır. Ağır bilgisayarı sürekli taşımak kolay değildir doğrusu!" (Ak, 2016d: 45-46), cümlelerinde de Behiç Ak'ın medyaya ait terimlere sıklıkla yer verildiği

görülmektedir. "Galata'nın Tembel Martısı" adlı eserinde de bilgisayarla arası çok iyi olan bir karakter kurguda yer alır. Emre, tüm zamanını bilgisayarda geçiren bir çocuktur. Bu karakter, günümüz çocuğunun temsili sayılabilir. "Hiç merak etme, bilgisayarımda kayıtlı binlerce adres var. Olanı biteni herkese tek tek anlatacağım. Bir anda yer yerinden oynayacak!" (Ak, 2017: 35), cümlelerinde sosyal medyanın gücü dile getirilmiş, bilgisayarında kayıtlı olan adreslere gönderdiği bilgilerle çok kısa sürede bir sosyal taraftar oluşturacağını düşünmüştür. Muhakkak ki bu durum da günümüz çocukları için oldukça tanındır. "Emre hemen bilgisayarının başına oturdu ve sonu ünlemlerle biten ve iri cümlelerden oluşan bir metin kaleme aldı. Evin penceresinden Galata Kulesi'nin fotoğrafını çekip, bilgisayarına yükledi. Emre'nin bilgisayarındaki adres kutusunda binlerce adres vardı. Dünya sularını kurtarma grubundan hayvan sevenler örgütüne, kuş sevenler cemiyetinden ayakkabı sevenler derneğine, kaldırımzedeler.com'dan, ilgisizler.tr'ye kadar..." (Ak, 2017: 36-37), cümlelerinde Ak, mizahla birlikte ironi yoluna gitmiş ve sosyal medyayı eleştirmiştir. Bu cümlelerde de çocukların tanıdığı, medya terimleri kullanılmış, sosyal medyanın kitlelere ulaşmadaki gücüne değinilmiştir. Mizah kattığı cümlelerinde, çocukların sürekli kullandığı medya terimlerine yer verilmiştir. Cümlelerde medyanın yararlarına da değinilmiş, kitleler arasındaki haberleşmeyi birkaç dakikada yapmayı sağlamasına rağmen, gereksiz bilgilerle dolu bir sosyal medyanın olduğunu gülmece dil ile çocuklara aktarmıştır. Öyle ki, ayakkabı sevenler derneği adlı kullanımı, geçmişte kullanılan "kaldırım mühendisi" deyimini çağrıştıran "kaldırımzedeler.com" vb. ifadeler yazarın bu durumları eleştirdiğinin en açık kanıtıdır.

3.2 İnternet ve e-Posta

Behiç Ak'ın, İnternet kavramını çocuk kitaplarında sıklıkla kullandığı incelemeler sonucunda görülmektedir. Bilgisayar ve İnternet, genel olarak aynı cümlelerde de geçmektedir. İnternetin getirdiği kolaylıklardan biri e-postadır. Lakin yanlış kullanımlar doğurduğu da ortadadır. Behiç Ak, bu duruma şu cümlelerle değinmiştir. "Eski Kaymakam bile beni, 'insanların birbirlerinden gizlisi saklısı kalmazsa, hayat denen şey çekilmez bir hal alır,' diye uyardı... Bütün banka hesaplarının, elektronik posta şifrelerinin, imtihan sorularının herkes tarafından bilindiğini düşünsenize bir kere. Neler olur o zaman?" (Ak, 2016b: 52) soru cümlesinde özel hayatın gizliliğine değinmiş, sosyal medyanın bu yönü eleştirilmiştir. Sosyal medyanın hayatımıza girişiyle birlikte, en çok zarar gören değerlerden birinin mahremiyet olduğunu belirtmiştik. Ak, 'neler olur o zaman?' soru cümlesinde bu durumun ne kadar önem teşkil ettiğini aktarmıştır. Çocuk okuyucu, bu sorunun cevabını düşününce, bazı şeylerin gizli kalmasının ne kadar da iyi bir şey olduğunu anlayacaktır. Bunu sezen yazar, "Meğer, insanların bazı bilgileri birbirinden saklaması ne kadar da gerekliymiş!" cümleleriyle bu durumu bir neticeye bağlamıştır. Aynı çocuk kitabında bir çocuk kahramanın, e-posta şifrelerini ele geçirmesinden dolayı yaşadığı endişeleri dile getirmiştir. "Ceren'se, sıra arkadaşı Ayşe'nin internet şifresini ele geçirmişti. 'Ayşe'nin elektronik postalarını okuduğum ortaya çıkarsa yandım! diye endişelendi.'" (Ak, 2016b: 71), cümleleri, sosyal medyanın özel hayatımıza olan müdahalesine olan eleştirilerdendir. Bu durumlarla karşı karşıya kalan binlerce insan vardır. İnternetin eleştirildiği diğer cümleler ise şunlardır: "Artık internet var. Dünyada sır diye bir şey kalmadı zaten."; "İstedığımız her şeyi internetten öğrenebiliyoruz."; "İmambayıldı tarifi bir tuşluk mesafede"; "Hatta, artık tarife de gerek yok! Tuşa bas, kadayıf kapına gelsin." (Ak, 2016b: 57), cümleleri İnternetin günlük hayatımızdaki yerine ve hayatımızı kolaylaştırmadığına, aksine bizleri kolaycılığa ve hazıra alıştırdığına dikkat çekmiştir. İnternet dolayısıyla küresel dünya, küresel bir köye dönüşmüş, gizli hiçbir şey kalmamaya başlamıştır. Bu nedenle yazarın cümleleri, oldukça dikkat çekicidir. İnce bir ironi yapılmış, günümüzde İnternet kullanımının yaygınlığı eleştirilmiştir. Diğer çocuk kitabı "Kedilerin Kaybolma Mevsimi" nde de internete olan eleştirilerine yazar, yer vermiştir. "Konuya bilimsel bir şekilde yaklaşmak lazım," dedi. Sonra da internet kafeye doğru yöneldi. "Korkmayın, her konuyu internetten öğrenmeye çalışan aptal insanlardan değilim ben," diyerek içeriye girdi ve boş bulduğu bir bilgisayarın karşısına oturdu." (Ak, 2016f: 35-36), cümlelerinde sert bir dille günümüz insanı eleştirilmiştir. Her konuyu internetten araştıran, internette her bulduğu bilgiye inanan insanların varlığı, medyaya bilinçli yaklaşılması için önlemlerin gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Bu durum, toplum için önemli bir sorundur ve Behiç Ak da konuya duyarsız kalmamıştır. Bahsi geçen

cümlelerden sonra, İnternet'in yararlı kullanılmasının da insanın hayatında kolaylık sağladığını sezdirmiştir. "Ama, 18 Haziran'larda neler olduğunu internette kolayca bulabiliriz." (Ak, 2016f: 36). İnternette arama yaparken en sık kullanılan arama motorlarından biri "Google"dır. Ak, bu terimi de kitabında kullanmıştır. Bahsi geçen arama motorunu da çocuk kahramanlarından birinin aktif olarak kullanması da, çocukların medyayla olan ilişkisini ortaya koymaktadır. "Google (gugıl) arama motoruna "18 Haziran" yazdı. Gelen sonuçları uzun uzun inceledi." (Ak, 2016f: 36), cümleleri bu durumun göstergesidir. Arama motorundan bulunan sonuçları da çocukların okuyup irdelemesi, her bilgiye inanan çocuk kahramanların yanında, bilgileri sorgulayan çocuk kahramanların kurguda yer alması da, sorgulayıcı düşünmenin önemine dikkat çekmiştir. Bu ifadelerde ayrıca Behiç AK'ın, Google kelimesinin Türkçe okunuşu olan "gugıl"ı parantez içinde yazarak çocuklara yardımcı olması önemli bir yaklaşım olarak karşımıza çıkmaktadır. "Akvaryumdaki Tiyatro, Buzdolabındaki Köpek ve Geçmişe Tırmanan Merdiven" adlı kitaplarında da çocuk kahramanlar, internetle içi içindedir. Merak ettikleri konuları İnternette araştırılmaktadır. İnternetin yararlarını da göstermesi bakımından bu öğeler dikkat çekicidir. Akvaryumdaki Tiyatro'da çocuk kahraman Emine, merak ettiği bir konu hakkında bilgi almak için İnternete başvurur. "Küçük Emine magazin haberlerine çok meraklıydı. Emma Hanım'ın evinde internete girip köylerine paraşütle gelenin kim olduğunu öğrenmişti." (Ak, 2016c: 29). Kahramanın İnternet kullanım örneği, medyanın olumlu yönünü gösterir. Buzdolabındaki Köpek'te de Zeynep adlı çocuk kahraman bilgi toplamak amacıyla İnternette yararlanır. "Bir gün, Cem'in arkadaşı Zeynep, bu yorgunluğun nedenini, İnternette yaptığı küçük bir gezintide buldu." (Ak, 2016c: 52), cümleleri bu durumun diğer bir örneğidir. Geçmişe Tırmanan Merdiven'de de buna benzer bir durum vardır. Çocuk kahraman Sultan, merak ettiği konuyu bulmak için İnternette yararlanır. "Hatta merak etmiş, İnternette tüm hayat hikâyesini indirip okumuştum." (Ak, 2016d: 14), cümlelerinde de İnternetin öğretici yönüne dikkat çekilmiştir. Burada, "İndirmek" kelimesinin de çocukların dünyasına kazandırılması olumlu bir yaklaşımdır. Medyanın birçok terimi kitaplarda yer almıştır. Sosyal medyanın bir diğer yönü, sohbet siteleridir. Bu siteler, dünyadaki İnternet kullanıcılarına ulaşımın, iletişimin en kolay yolu olarak görülmektedir. Buzdolabındaki Köpek'te Zeynep, kitabın adında da yer alan köpek için Rusya'da bir aile bulmuş, bu konuda internette yararlanmıştı. "Heyecanla, Moskova yakınlarında yaşayan bir Rus aileyle internette yazıştığını anlattı." (Ak, 2016c: 83), cümlelerinde yazar, çocukların İnternet kullanımlarının diğer bir yönünü ele almıştır. İnternetin zararlarına "Galata'nın Tembel Martısı" adlı kitabında geniş yer veren Ak, oluşturduğu çocuk kahraman, çocuk okuyucunun kendisi ya da yakınında olan birilerinin özelliklerini taşır. Çocuk kahraman Emre, bugünün çocuklarını temsil etme gücüne sahiptir. Emre, okuyucuya şu cümlelerle tanıtılır: "İnternet delisiydi. Bu yolla binlerce arkadaş edinmişti. Afrika'dan Amerika'ya hiç tanımadığı insanlarla saatlerce yazışabilme becerisi vardı onda. Hiç tanışma ihtimali olmayan insanlarla küsüp, barışabilirdi." (Ak, 2017: 10-11), cümlelerinde sanal arkadaşlık eleştirilmiş, tanışma ihtimali bile olunmayan insanlarla kurulan ilişki ele alınmıştır. Bu günümüzde en çok rastlanan sahte samimiyetlerin bir eleştirisi olarak kabul edilebilir. "Telefon kablolarını ısırmış, üç saat İnternetimin kesilmesine yol açmıştı." (Ak, 2017: 26), cümlelerinde de birkaç saatliğine bile İnternetsiz yapamayan bir neslin ortaya çıkışını dolaylı olarak ele almıştır. Behiç Ak, "Galata'nın Tembel Martısı'nda yoğun olarak sosyal medyaya olan eleştirilerini aktarır. "İnternette büyük kampanya! ve Emre'nin tek kişilik ordusu" bölümlerinde yoğun olarak bu kavram yer alır. "Ağabeyi Emre yanına geldi. Sesini kalınlaştırarak, "Merak etme," dedi, "iletişim dünyasında yaşıyoruz. Hiçbir şeyi kendi başına çözmek zorunda değilsin!" (Ak, 2017: 35), cümlelerinde günümüzün durumu aktarılmıştır. "Düşünsene, dünyada hayvanlara duyarlı senin gibi milyonlarca insan var. Bu insanların hiçbirinin bu olaydan haberi yok."; "Eğer onları haberdar edersek, sorun çözülür," dedi Emre. "Bir kişinin isteğini karşılamak zordur. Aynı şeyi, binlerce kişi aynı anda isterse, sorunlar şıp diye çözülür." (Ak, 2017: 35); "Sadece Türkiye'yle sınırlı kalamazdı. Metni İngilizce 'ye çevirip, Avrupa ve Amerika'daki çevre örgütlerinin ve hayvan severlerin elektronik posta listelerine de ilettili. Haber ağına, Afrika ülkeleri, Hindistan, Avustralya, Çin ve Japonya'ya da eklemeyi ihmal etmedi. Her şey birkaç dakika içinde olup bitmişti. "Tamam," dedi, "şu ada en aşağı on bin kişinin bu olaydan haberi oldu. On bin kişi de, beş dakika içinde en az on bin kişiye gönderirse, yirmi bin

eder... Yarım saat içinde, en az beş yüz bin kişi belediyeye faks çekip, telefon edecek ve elektronik posta gönderecek. Afrika, Amerika, Çin, Hindistan, Türkiye birbirine girecek. Müthiş bir tepki oluşacak! (Ak, 2017: 38), cümlelerinde de sosyal medyanın gücüne değinilmiştir, ayrıca birden fazla kitle iletişim aracına bir paragrafın içinde yer vermiş, ancak anlam güçleşmemiştir. Çünkü bu sözcükler, çocukların hayatlarında kullandığı ve yakından tanıdığı sözcüklerdir. İnternetin, “com”, “tr” uzantılarına kitapta yer verilmiştir. “kaldırımzedeler.com’dan, ilgisizler.tr’ye kadar...” (Ak, 2017: 37). İnternetteki sanal dünya ile gerçek dünya arasındaki uyumsuzluğa da dikkat çekilmiştir. Örneğin; “Hülya heyecanla pencereye koştu. İşçiler, internet dünyasında kopan büyük fırtınadan habersiz, çalışmaya devam ediyordu.” (Ak, 2017: 38), cümlesinde bu durum ortaya konulmuştur. “Emre’nin tek kişilik ordusu” sözcüğünde de alışılmadık bağdaştırma yapılmış, tek kişi ve ordu sözcükleri arasındaki tezettan yararlanılmıştır. “İnternetteki yazışmaların inanılmaz bir etkisi oldu.” dedi, “mesajlardan herkes çok etkilendi. Bana da aynı konuyla ilgili yüzlerce mektup gelince, dayanamadım. Yavruları kurtarmak için bir ordu kurmaya karar verdim. Bin kişilik bir ordu olacak; ama diğer dokuz yüz doksan dokuz kişinin biraz işi var. İnternet başından ayrılamıyorlar. O yüzden, gelip katılamadılar. Gördüğün gibi, bu ordu şimdilik tek kişilik. Yani, sadece benden oluşuyor.” (Ak, 2017: 49), cümlelerine yazar mizah katmış, eleştiriler çocuğun hayal dünyasına uygun olarak sıralanmıştır. İnternetin masa başından her şeyi kurtarma girişimlerinin, harekete geçmeye yardımcı olmadığını eleştirmiş, akla “lafı peynir gemisi yürümez” atasözünü getirmiştir. Herkes, İnternette bilgisayar başında en etkili unsur iken, iş başa düştüğünde aktif durumlarının devam etmediği görülmektedir. Yazarın dili ve eleştirileri, bu yönden haklıdır ve çocuğa göredir. Öyle ki Emre’nin İnternet kampanyalarının sonuçsuz kalması, eleştirilerinin haklı olduğunu sezdirmiştir. “Emre gelen mesajları hayretle okudu. Gönderdiği metni her alan, küçük katkılarda bulunarak başkasına göndermişti. Sonunda ebabil, Babil olmuş; Galata Kulesi de Babil Kulesi’ne dönmüştü. Emre “Peki kuşlar?” diye sordu merakla. “ Öyle bir şey yoktu,” dedi Sacit Bey. “Sadece metnin bir yerinde fillerden söz ediliyor.” Emre’nin bunu anlaması olanaksızdı. “İnternet kuş giren, fil çıkıyor demek!” diye söylendi. (Ak, 2017: 56-56), cümlelerinde internete giren bilginin başkalaştığını ele alan yazar, kulaktan kulağa oyunu oynar gibi, bu durumu cümlelere aktarmıştır. İnternetteki bilgilerin çok hızlı yayıldığını ve komik sonuçlar doğurduğunu kurgusuna yerleştirmiştir. İnternetin, ulaştığı kitlelere, bilgilere eleştirel yaklaşılmasının önemini çarpıcı bir üslupla ele almıştır. Geleneksel iletişim, çağlar öncesinde “güvercinler” ile sağlanırdı. Galata’nın Tembel Martısı’nda da İnternet delisi Emre kahramanının kardeşi Hülya, onun tam tersidir. Güvercinleri iletişim için kullanır ve kurguda yer alan sorunu çözmek için Emre, internetin başına oturmuş, Hülya ise güvercinlerin yanında kendini bulmuştur. Sorunu ise, güvercinler sayesinde çözmüştür. Emre’nin bu durum karşısında şaşırıldığı da olmuştur. “Vay!” dedi Emre iskelenin tepesinden. “Güvercinlerin fendi, İnterneti yendi!” (Ak, 2017: 52). Bu nedenlerle de Behiç Ak’ın çocuk kitaplarındaki eleştirileri dikkat çekicidir.

3.3 Telefon ve Televizyon

Telefon ve televizyon kavramları da, Behiç Ak’ın çocuk kitaplarında yer almıştır. Telefonda “mesajlaşma” eylemi ilk olarak dikkat çeker. Alaaddin’in Geveze Su Borularında çocukların hayal dünyalarına yönelik, bazı yanlış yorumlamaları, medya ile aralarındaki bağın da güçlü oluşundan kaynaklı, şöyle bir durum ortaya çıkar: “... Alaaddin Bey’in, Güneş’teki akrabalarıyla mesajlaştığından emin oldular.” (Ak, 2016b: 20). İnsanlara ulaşmanın en kolay yolu ise, telefon numaralarını öğrenmektir. “Hatta bir gece evime gelip, ülkemizde faaliyet gösteren casusların isimlerini, ev adreslerini ve telefon numaralarını sordular bana.” (Ak, 2016b: 47), cümlesinde iletişimin en önemli gereci olarak, telefon karşımıza çıkmaktadır. “...Ülkeler birbirine tehdit mesajları yolluyor...” (Ak, 2016b: 50), cümlesinde de medya kaynakları ele alınmıştır. Televizyon ise, çocukların sürekli iç içe olduğu bir medya aracıdır. Günümüz çocuklarının belli bir zamanları televizyon başında geçmektedir. Eleştirel düşünme becerileri de çoğunun istenen düzeyde olmamasından kaynaklı olarak, televizyondan gelen mesajları doğru ve yararlı olarak ayıramamaktadır. Kedilerin Kaybolma Mevsimi’nde, birçok olay televizyon karşısında geçer. Dizi filmlerin yayınlandığı medya aracı televizyonlar, Behiç Ak’ın kurgusunda yerini alır. “Nurten Hanım

bir akşam televizyon seyrediyordu.” (Ak, 2016f: 45), cümlesiyle, kurgunun yeri bir anda televizyona geçer. “Bizim Mahalle” adlı yeni bir dizi başlamıştı.” (Ak, 2016f: 45). Bu cümleleri çizimleriyle de geliştiren Ak, kitabın resimlerinde televizyona yer vermiştir. Ama çizimlerde klasik bir televizyon vardır. Teknolojinin gelişmesiyle de değişen, çok daha inceleyen, “plazma televizyonlar” ın çizimde olmaması bile, günümüz çocuğunun dikkatini çekecektir. Kişileştirme sanatının edebi bir dille kullanılması da bu çocuk kitabının farklı olmasını sağlamış, kedinin kişileştirilmesiyle dizi senaristi görevi, kediye verilmiştir. Bu güldürü öğelerini de barındıran kitapta, kedinin konuşmalarından dizi sektörü eleştirilmiştir. “Kedi, tepeden bakarak, “Biz ünlüler dünyasına hiç özenmeyiniz,” dedi. “Ün, para, hepsi yalan! Hiç tavsiye etmem, kamera arkası tam bir cehennem.” (Ak, 2016f: 90), cümlelerinde pırıltılı dizi sektörü çarpıcı ifadelerle eleştirilmiş ve devam edilmiştir. “İnanır mısınız?” diye devam etti, “yazdığım dizilerden bir tekini bile izlemeye zamanım olmadı!” (Ak, 2016f: 91); “Televizyonda kendimi harcayamayacağım. Bir roman yazmaya başladım.” (Ak, 2016f: 91), cümlelerinde de mizah kullanılmış ve çocukların hayran olduğu dizilerin kamera arkasını merak etmelerine sebebiyet vermiş ve ayrıca da edebî tür olan “roman” ın önemine de dikkat çekilmiştir.. Akvaryumdaki Tiyatro’da da film yönetmeninin, çekimlerine mizah katılmış, farklı bir kurguyla bu durumda eleştirilmiştir. Medya ödüllerinin bazılarının adı değiştirilmiş ve adeta alay edilmiştir. “ Yusuf Değirmen. Efsane yönetmen. Tüm zamanların en tuhaf yönetmeni. Tamamlanmamış Filmler Festivali’nde iki kez üst üste “altın makarna” kazandı. Çöp Filmler Festivali’nde bir kez “gümüş pet şişe” aldı. “Filmlerine en çok çürük domates atılan yönetmen” unvanını kimseye kaptırmamıştır. Son Cannes Film Festivali’nde kırmızı halıda yürüdüğünü iddia etti. Ama kimse onu görmemişti. Üstünde kırmızı takım elbise olduğu için görülmediğini iddia etti.” (Ak, 2016a: 29), cümlelerinde de çocuk okuyucunun gülebileceği, ironi yapılan, ince eleştiriler dikkat çekicidir.

4. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

4.1 Sonuç

Behiç Ak, hem bir yazar hem bir karikatürist hem de bir mizahçı olması dolayısıyla toplumsal olgulara karşı son derece duyarlıdır ve bu duyarlılığını eserlerinde başarıyla yansıtmıştır. Ak, çocuk gerçekliğini özümsemiş, çocuğa göre düşünüp yazabilen bir yazardır. Denilebilir ki, Behiç Ak bu konuda çocuk edebiyatı araştırmacıları ve yazarları arasında öncü konumda bir entelektüel ve yazardır. Ak, hikâyelerinde düşünen, eleştiren, değerlerine bağlı yetişmesi beklenen çocuklara didaktik bir yaklaşımla değil, yer yer mizahi yer yer ironik ve öğretici değil sezdirici bir üslupla seslenmeyi tercih etmiştir.

Ak’ın incelediğimiz hikâyelerinde dikkat çektiği, sosyal medyanın aşırı ve yanlış kullanımından doğan zararları önlemek için çocukları ve aileleri bilinçlendirmeye yönelik projelerin yapılması faydalıdır. Nitekim araştırmacıların, eğitimcilerin, yazarların, ailelerin işbirliğine ihtiyaç duyan bu tür projeler geleceğin teminatı olan çocukları medyanın olumsuz etkilerinden korumak için önemlidir. Ak’ın çocuk edebiyatında önemli yazarlardan olduğunu gösteren bir durum da 2017-2018 Eğitim-Öğretim yılı 6.sınıf Başak Yayınları Türkçe Ders Kitabı’nda, Bilim ve Teknoloji temasında bir metni ile yer almasıdır. Eğitsel temaları da metnin dokusuna uygun olarak kitaplarında kullanan yazar, ödüllü çocuk romanı olan “Yaşasın Ç Harfi Kardeşliği” adlı eserindeki “Ali’nin Ödevi ve Köstebekler” adlı bölümü 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı’nda yer alır. Milli Eğitim Bakanlığı’ da sosyal medya kullanımının çocukların gelişimine olumsuz etkilerini gördüğünden olacak ki, özellikle Türkçe derslerinde internet tabanlı kaynakların nasıl kullanılacağına dair bilgileri ders kitaplarına koymuştur. İnternetteki her bilginin doğru ve güvenilir olmadığı, eleştirel düşünmenin önemi disiplinler arası yaklaşımla dersler arasında bir işbirliği oluşturulmuştur. Ak’ın kitabındaki bu öğelerin ders kitabında yer alması, “Gülümseten Öyküler” dizisinin de bu gözle incelenmesine sebep olmuştur. “Gülümseten Öyküler” dizisinin on kitabından yedisinde sosyal medya ve eleştirileri yer almıştır. Bu durumda Behiç Ak’ın toplumsal sorunlara duyarlı kalmadığını ve çocuklarda farkındalık uyandırdığı söylenebilir.

4.2 Tartışma

Ak'ın hikâyelerinde dikkat çektiği önemli nokta, sosyal medya platformlarındaki bilgi, haber ve yorumların her zaman mutlak manada doğru ve güvenilir olmayabileceği gerçeğidir. Bu durum, eleştirel düşünme konusunda eksiklikleri olan Z-Kuşağı için çok yerinde ve önemli bir uyarıdır.

Ak'ın, çocuk kitaplarında oluşturduğu çocuk ve yetişkin karakterler aracılığıyla, çocukların bilişsel, gelişimsel, toplumsal ve ahlaki değerler bakımından donanımlı olarak yetişmesinde farkındalık oluşturma çabası, onun duyarlı bir eğitimci olduğunun göstergesidir. Ak, araştırmamızın sınırlılığı içinde incelediğimiz hikâyelerinde sosyal medyanın aşırı ve yanlış kullanımından dolayı doğan sorunlara dikkat çekmiştir. İnsanlar arasındaki ilişkileri kısıtlayan, zedeleyen aşırı ve yanlış sosyal medya kullanımı, çocuğun karakter gelişimine, psikolojisine, özellikle sosyalleşmesine büyük engel teşkil etmektedir.

Behiç Ak özelinde dikkate alınması gereken asıl önemli nokta, çocuk kitabı yazarlarının eserlerindeki edebîlik ile sosyal ve eğitsel iletiler arasındaki dengeyi nasıl kurduğu meselesidir. Bir eserin edebî olması demek, onun kurmaca yapısının sağlam olması ve edebî bir dilin kullanılması demektir. Bir çocuk kitabı yazarı, sosyal ve eğitsel iletiler uğruna eserin edebîliğinden taviz verirse, ortaya çıkan eser daha çok didaktik ve pedagojik karakterde olacaktır. Oysa ki, çocuk kitaplarının başlıca görevi çocuklarda edebî zevkin ve okuma heyecanının uyanmasına vesile olmasıdır. Bu bakımdan, çocuk kitabı yazarı bu dengeyi çok iyi gözetmeli ve eserlerini bu ilkeye uygun olarak vücuda getirmelidir.

4.3 Öneriler

"Gülümseten Öyküler" dizisinin hedef kitle, 2, 3 ve 4. Sınıf öğrencileridir. Bu nedenle, ilköğretim birinci kademedeki öğrenciler içinde ders kitaplarının oluşturulmasında, Ak'ın bu kitaplarından yararlanılabilir.

"Çocuk ve Medya" ilişkisi, eğitimcilerin, psikologların, yazarların, eğitim yöneticilerinin ve ailelerinin katılacağı geniş çaplı bir "çalıştay"da ele alınabilir ve etkinliğin sonunda, alınan tavsiye kararları, ilgili kişi ve kurumlarla paylaşılabilir.

Günümüzde çocuklara ve gençlere yönelik olarak yapılan yayınların arttığı bir gerçektir. Bu yayınlardaki nitelik sorunu kadar içerik sorunu da tartışılmaya ve çözüm bulunmaya muhtaçtır. Yayınevi politikalarında belirleyici olan yetkililerin, editörlerin, çocuk edebiyatı yazarlarının ve alan uzmanı olan araştırmacıların bir araya gelip bilgi ve fikir alışverişinin yapılacağı etkinlikler düzenlenebilir. Bu tür etkinliklerde, çocukların sahip olması gereken milli, ahlaki ve evrensel değerlerin kazandırılması hususunda işbirliği yapılması ve çocuk kitaplarının içeriklerinin bu amaca uygun bir şekilde yapılandırılması faydalı olacaktır.

Kaynakça

- Ak, B. (2017). *Galata'nın Tembel Martısı*. (30. Baskı) İstanbul: Günışığı Kitaplığı
- Ak, B. (2016a). *Akvaryumdaki Tiyatro*. (23. Baskı) İstanbul: Günışığı Kitaplığı
- Ak, B. (2016b). *Alaaddin'in Geveze Su Boruları*. (22. Baskı) İstanbul: Günışığı Kitaplığı
- Ak, B. (2016c). *Buzdolabındaki Köpek*. (23. Baskı) İstanbul: Günışığı Kitaplığı
- Ak, B. (2016d). *Geçmişe Tırmanan Merdiven*. (14. Baskı) İstanbul: Günışığı Kitaplığı
- Ak, B. (2016e). *Havva ile Kaplumbağa*. (17. Baskı) İstanbul: Günışığı Kitaplığı
- Ak, B. (2016f). *Kedilerin Kaybolma Mevsimi*. (27. Baskı) İstanbul: Günışığı Kitaplığı
- Akçalı, S. (2007). *Çocuk ve Medya* (1. Baskı) Ankara: Nobel
- Başak Yayınları (2017). *İlköğretim Türkçe Ders Kitabı*
- Büyüköztürk, Ş. vd. (2018). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri* (24. Baskı) Ankara: Pegem Akademi
- Erinçmen Kanoğlu, M. (2018) *Medya Nedir?* (1. Baskı) İstanbul: Çikolata Yayınevi

- Kahraman, M. (2013). *Sosyal Medya 101 2.0* (1. Baskı) İstanbul: MediaCat
- Kaplan, K. (2017) *Medya Okuryazarlığı Dersinin Türkçe Öğretimiyle Birleştirilmesi Sürecinde Medya Okuryazarlığı Dersi Öğretmenlerinde Bulunması Gereken Yeterlilikler* Yayınlanmış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü
- İnan, T. (2013). *Medya Okuryazarlığı Sürecinde Medya, Çocuk ve Ebeveyn İlişkisi: Ortaokul Öğrencilerinin ve Ebeveynlerinin Televizyon ve İnternet Kullanımlarına İlişkin Tutum ve Davranışların İncelenmesi* Yayınlanmış Doktora Tezi. Dumlupınar Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü
- İnceoğlu Y. ve Akiner N. (2008). *Medya ve Çocuk Rehberi* (1. Baskı) Konya: Eğitim Kitabevi Yayınları
- Şirin, M. R. (2011). *Çocuk Hakları ve Medya* (1. Baskı) İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları
- Şirin, M. R. (2007). *Çocuk Edebiyatına Eleştirel Bir Bakış: Çocuk Edebiyatı Nedir Ne Değildir?* (1. Baskı) Ankara: Kök
- Şirin, M. R. (2007). *Çocuk Edebiyatı Kültürü: Okuma Alışkanlığı ve Medya Sarmalı* (1. Baskı) Ankara: Kök
- Şirin, M. ve Yavuzer, H. (2013) *İ. Türkiye Çocuk ve Medya Kongresi Bildiriler Kitabı* 1 Cilt: 1 İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları
- Şirin, M. R., Oktay, N. ve Altun, A. (2013) *İ. Türkiye Çocuk ve Medya Stratejisi ve Uygulama Planı 2014-2018* (1. Baskı) İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları
- Şirin, M. R. (2013) *İ. Türkiye Çocuk ve Medya Kongresi: Önüm, Arkam, Sağım, Solum Medya: Sobelenmeyeceğiz!...* (1. Baskı) İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları
- Yılmaz Elbaşı, G. (2015). *Sosyal Medyada Pazarlama: Sosyal Medyada Kullanıcı Motivasyonunun Üniversite Öğrencilerinin Sosyal Medya Pazarlama Algısına İlişkin Bir Uygulama* Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Ticaret Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

İNTERNET KAYNAKLARI

<http://www.nisanyansozluk.com>

Extended Summary

Eventhough “media” and “social media” terms are most commonly used terms in nowadays, they are also the subject of many discussions. It's obvious that the improvement of the technology occures changes in the mass media. However, the terms such as media, social media, Z-generation, screen generation, touch screen generation, which have recently entered our lives, unfortunately increasing rapidly and as a result surround our lives. Accordingly to these terms, they have also negative effects on lifestyles of today's children. The lack of criticising the media such as internet, television, phone, tablet and so on, revealed negative effects on children and adolescents. They are affected negatively by physical, psycho-social and cognitive aspects. In the social media, the word “social” has created many negative circumstances instead of its true meaning.

Children, who spent most of their times on social media, become antisocial and they lose their communication skills. The link between them and technological equipments, effects their life adaptation and also prevents the real life communication.

The parents have very important role, while the children grow up in the middle of the technological system.

It is very certain that the parents have to be very careful while they bring up children, because of the mass media called “electronical caretaker”. They must keep eye on them, while children are spending time on mass media. If they neglect at these ages, it will be difficult to prevent the possible problems that will occure in the children's future life. Also there have some skills that are expected from the children. It is expected that the children can think critically, don't believe in every information that are given in social media, must query, must find a way through the true information. In order to these expectations, the children must be bringed up with conscientiously and the society has to have this responsibility. Because the children are the guarantors of the societies.

Participating to the internet-based social networks are rapidly growing in nowadays and the seriously competitions come off on the social media. As a conclusion, the amount of the advertisements are increasing and especially become popular between children and youths.

Cyber bullyings that children are faced with, arises from wrong using of the media. With the increase of cyber bullying, there are many negative situations such as crime orientation and decline in thinking skills, in children and adolescents who are the guarantors of our future,

Publicity of the media is given in the lectures, the clues to the students' critical thinking and the case studies are included in the textbooks. Because the media and social media have quickly entered our lives and surrounded us. With a conscious approach, we can be protected from negative situations that may ocur. Teachers are the most appropriate means to raise awareness of children and young people. It is a positive situation that the Ministry of National Education places such awareness-raising activities on the curriculum. It is also important to recognize the seriousness of the situation. In addition to the Ministry, individual efforts are seen to protect children from the negative conditions of media and social media.

In order to prevent the negative effects on children and youth, Media Literacy course was started to be taught as an elective course in 2007-2008 at schools. Especially in Turkish and Social lectures, themes were organized to ensure awareness of children against the media and activities. Social projects such as Children and Media Movement, have been initiated, researchers have increased the tendency towards this issue and many scientific data have been revealed.

The Child and Media Movement has been a pioneer in the field of children's literature, many organizations have shown their support. Within the scope of this movement, many organizations have shown their support and promotions have been made in the media as well as scientific

studies have been made and books have been published. In order to protect children, parents must be informed. The common purpose of these social developments is to contribute to the formation of conscious individuals. To raise awareness in children against the media and social media concepts that rapidly enter children's lives will also develop with the contributions of the authors working in the field of children's literature. Many authors in the present day are not insensitive to this issue.

In the years when the children's reading cultures were laid and starts to interest in the books, the literary works, which can make at the same time, both literature and sensitivity against social problems, makes differences in the child literature books.

Behiç Ak, one of the prominent writers of children's literature, has included this subject in children's books and tried to raise awareness of children in social media.

In his award-winning novel "Long Live the Letter Ç", he drew attention to the tendency and approach to this subject. In the 2017-2018 academic year, a chapter from Behiç Ak 6.in novel was prepared and used as a course activity in the 6th Grade Turkish Text Book prepared by Başak Publications.

In the series "Smiling Stories" which was written by Ak, he created children protagonists and presents social messages such as critical perspective of the media and social media through them.

In seven of the ten books in the series, these messages were structured in a humorous language and the child was brought to the reader. However, the most striking feature of the messages is that they are presented with closed expression.

Cause of the direct, explicit messages are instructive, occurs a shadow of the ability of the literature. Behiç Ak approached this subject from an artistic perspective and used his language in accordance with these features.

The aim of this study is to reveal the way in which Behiç Ak's media and social media criticisms presentation to children in his selected books. Some limited parts of Behiç Ak's story books are used as base in this study.